

Anmeldelse

Saggau, Emil Hilton, red., *Moderne ortodokse kirker*, Samfundslitteratur, Frederiksberg 2021, 302 sider, kr. 275.

I coronaåret 2021 udgav forlaget Samfundslitteratur den fascinerende og rettidige bog *Moderne ortodokse kirker*, der er redigeret af Emil Hilton Saggau. Bogen giver et opdateret indblik i den ortodokse tradition, som med krigen i Ukraine kun har fået større relevans også for den almindelige danske læser. Først og fremmest er det berigende med flere bøger til et dansk publikum, der viser den store diversitet, der findes inden for den kristne tradition. Saggau og hans medforfattere gør et fint stykke arbejde med at præsentere den ortodokse tradition i dens geografiske og historiske kontekst såvel som de teologiske særligheder forbundet til traditionen. Bogen er opdelt i tre dele: 1) De ortodokse kirkers historie, 2) De ortodokse kirkers praksis, teologi og identitet samt 3) De ortodokse kirker og Danmark. Til sidst i bogen er der en række oversatte kilder samt forslag til videre læsning. Bogen er rettet imod den forudsætningsløse læser, der er interesseret i at vide noget om den – i en dansk kontekst – næsten helt ubeskrevne ortodokse tradition, men som ikke vil trækkes med akademiske henvisninger i teksten.

I bogens første del får læserne præsenteret den overordnede historiske udvikling for østkirken sammen med flere lokale og nationale versioner af samme historie. Saggau giver her en lodig rammesætning af ortodoksiens forgreninger. Bogens anden del samler en række bidrag, der tilsammen har til hensigt at præsentere den ortodokse tradition i sin levede praksis. Bogens tredje del indeholder en faktuel gennemgang af ortodokse kirker i Danmark og deres historie med et godt overblik over det estimerede antal ortodokse i Danmark samt deres menigheder.

Den tætte sammenknytning af det nationale og det religiøse går igen i flere af bogens kapitler, og det er uundgåeligt, at den ortodokse kirkes historie i et geografisk komplekst landskab bliver gentaget flere gange på forskellig vis i kapitlerne. Nu er jeg ikke sikker på, at den almindelige læser vil gå igennem kapitlerne fra ende til anden, som denne anmelder har gjort det. Men repetitionen af særligt det osmanniske riges endelige overordnede kontrol med den græske del af kirken i 1453 står stærkt og kaskofonisk tilbage som en formativ periode, der danner grundlag for den nuværende situation, hvor patriarken i Moskva forstår sig som særlig toneangivende, med alle de potentielle og reelle konflikter dette medfører. Læseren forstår virkelig, hvordan historien er en lige så stor aktør i den ortodokse udvikling som de teologiske principper.

Bogen samler de få nordiske kræfter, der ved noget om den ortodokse tradition. Derfor er kapitlerne – ligesom forfatterne – også ganske forskellige, både i stil og emne. Vi

finder klare emic-perspektiver som Jon Gissels kapitel om de ortodokse kirkers tros- liv, der hos Gissel konsekvent benævnes Den Ortodoxe Kirke. Her får læserne præ- senteret den (op)levede religiøse praksis med konkrete beskrivelser af eksempelvis præsternes klædedragt sammen med mere teologisk prægnante sætninger som "Nadveren er Mysteriernes Mysterium, Kirkens Mysterium, midten i Kirkens liv, kilde og mål" (s. 186). I den mere etic-prægede del af spektret finder vi Annika Hvithamar, Marie Vejrup og Emil Saggaus samfattede kapitel om de ortodokse trossamfund i Danmark. Her får læserne dokumentation for de ortodokse menighe- ders historie som en minoritetsreligion ud af mange i Danmark. Dertil supplerer for- fatterne med lister over statsanerkendte ortodokse kirker og estimerede tal på orto- dokse migranter i landet. De store udsving i perspektiv (etic-emic) og skrivestil er ikke uinteressante, men de vidner om en lidt for løs redigering, der gør den samlede læseoplevelse lidt ujævn. F.eks. kunne Gissels insisteren på at beskrive "Den Orto- doxe Kirke" med følelsernes versaler ("Kirkens Mysterium") være redigeret, så tek- sten stemmer mere overens med de resterende kapitler.

Af individuelle kritikpunkter kan nævnes, at især Sebastian Rimestads to (ellers rele- vante) kapitler har en tendens til at være noget vurderende over for den ortodokse tradition. I nogle dele af teksten anlægger Rimestad en apologetisk tilgang, i andre en mere beklagende facon. Det apologetiske kommer til udtryk i Rimestads beskrivelse af de fundamentalistiske fløje i den ortodokse kirke, som ifølge forfatteren misbruger den ortodokse tradition. Som privatpersoner kan vi jo være mere eller mindre uenige med religiøse retningers linje; men grundlæggende bliver vi som religionsforskere nødt til at acceptere, at fundamentalistiske sider også er en del af den religiøse tradi- tion. Samme tendens til vurdering gælder kirkens afvisning af LGBTplus-identiteter. Her bliver Rimestad nærmest lidt undskyldende og beklager, at den ortodokse kirke ikke er mere 'moderne'.

I forlængelse af denne lidt populære brug af ordet moderne som en modsætning til gammeldags eller traditionel er det også interessant, at bogens titel er *moderne* orto- dokse kirker. Jeg forsøgte uden held at finde begrundelsen for netop dette ordvalg, især fordi læserne meget hurtigt får at vide, at den ortodokse tradition lægger teolo- gisk vægt på perioden før 1054, og derfor ikke anerkender senere ændringer, der fal- der uden for de første syv økumeniske konciler fra år 325-787. Med andre ord er mo- derne måske ikke den betegnelse, som den ortodokse kirke ville bruge om sig selv, selvom en stor gruppe af almindelige ortodokse praktiserende jo i høj grad forstår sig selv som moderne individer. Derfor ligger der måske et partsindlæg i valget af mo- derne i selve bogens titel, og der er flere af den slags spændinger igennem bogen som helhed.

Når det er sagt, fungerer mange dele af bogen også glimrende formidlingsmæssigt. Her vil jeg fremhæve Christian Gottliebs kapitel om den ortodokse teologi som sær- ligt vellykket for en forståelse af de teologiske forskelle mellem øst- og vest. Gottlieb giver både en redegørelse for den ortodokse kirkes historiske udvikling, centrale per- soner og idéer samt en flot gennemgang af teologiske nøglebegreber som eksempel- vis *theosis*, guddommeliggørelse af mennesket. Ved at udvælge få, men centrale te- maer formår Gottlieb at give en præcis forståelse af den ortodokse traditions sær- egenhed. Dertil er bogens oversatte kilder også meget hjælpsomme til at give et le-

vende indblik i den ortodokse tradition. De oversatte kilder åbner bogen for undervisere i gymnasieskoler og på universiteter, der nu kan finde let tilgængelige tekster til nye forløb om ortodoks kristendom.

Overordnet set er bogens fornemme sigte om at introducere danske læsere til den ortodokse tradition fuldt ud indfriet. Emil Hilton Saggau er lykket med at tilvejebringe en spændende fremstilling af en rig og geografisk kompleks tradition. Jeg anbefaler hermed bogen til alle, der har interesse i at forstå ortodoks kristendom og dens plads i Danmark og i verden.

Astrid Krabbe Trolle, adjunkt, ph.d.

Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet